

Granskning av stadens arbete mot hedersrelaterat våld och förtryck

Västerås stad

Building a better
working world

Innehållsförteckning

Sammanfattande bedömning och rekommendationer	3
1. Inledning	5
1.1. Bakgrund.....	5
1.2. Syfte och revisionsfrågor	5
1.3. Revisionskriterier.....	5
1.4. Ansvarig nämnd	6
1.5. Metod.....	6
2. Revisionskriterier	6
2.1. Socialtjänstlagen (5 kap 1§ och 11 §).....	6
2.2. Socialstyrelsens föreskrifter och allmänna råd om våld i nära relationer (SOSFS 2014:4)	6
2.3. Kommunfullmäktiges styrande dokument	7
3. Styrning av arbetet mot hedersrelaterat våld och förtryck.....	7
3.1. Handlingsplan för kvinnofrid och mot våld i nära relationer 2017–2019	8
3.2. Individ- och familjenämndens verksamhetsplan för 2019.....	8
3.3. Organisering av arbetet mot våld i nära relationer	9
4. Förebyggande arbete mot våldsproblematik	10
4.1. Förebyggarcentrum	10
4.2. Insatser och aktiviteter i handlingsplanen mot våld i nära relationer	11
5. Rutiner och arbetssätt för att upptäcka hedersrelaterat våld	12
5.1. Kompetensförsörjning	12
5.2. Handbok för att stödja och hjälpa ungdomar och unga vuxna som utsätts för eller riskerar att utsättas för hedersrelaterat våld och förtryck	12
5.3. Orosanmälningar till socialtjänsten	13
5.4. Screening av våld, missbruk och psykisk ohälsa	13
5.5. Arbetet mot hedersrelaterat våld kan lyftas till en övergripande nivå	13
6. Utredning av hedersrelaterat våld och förtryck	14
6.1. Mottagningen för barn och unga samt utredningsenheten	14

Building a better
working world

6.2.	Enheten för stöd och skydd	15
6.3.	PATRIARK - stöd för bedömning och hantering av risk för hedersrelaterat våld	15
7.	Stödinsatser relaterade till hedersrelaterat våld och förtryck.....	15
7.1.	Öppenvård	15
7.2.	Skyddat boende och skyddade personuppgifter	16
7.3.	Barn och unga som lämnat landet mot sin vilja.....	16
7.4.	Relativt få insatser finns gällande hedersrelaterat våld och förtryck.....	16
8.	Samverkan mellan aktörer	17
8.1.	Samverkan inom förvaltningen och myndigheter emellan.....	17
8.2.	Samverkan mellan kommunen och civilsamhället	18
9.	Uppföljning och utvärdering av arbetet.....	18
9.1.	Ingen kartläggning eller uppföljning av arbetet görs på aggregerad nivå	18
9.2.	Uppföljning av individärenden	18
9.3.	Uppföljning av skyddat boende och familjehem.....	19
10.	Svar på revisionsfrågor	19
	Källförteckning	22

Sammanfattande bedömning och rekommendationer

EY har på uppdrag av kommunens revisorer granskat om staden har en ändamålsenlig styrning och uppföljning av arbetet mot hedersrelaterat våld och förtryck. Granskningen omfattar både förebyggande verksamhet, utredning och stödinsatser.

Arbetet mot hedersrelaterat våld och förtryck ingår i stadens arbete mot våld i nära relationer. De sociala nämnderna har antagit en handlingsplan för kvinnofrid och mot våld i nära relationer 2017–2019. I planen finns en vision och mål för arbetet liksom insatser och aktiviteter som ska bidra till måluppfyllelse. Arbetet mot våld i nära relationer har förstärkts de senaste åren genom ny organisering och ökad personalstyrka.

Enligt Socialstyrelsens föreskrifter ska nämnden planera hur vuxna och barn får information om verksamheten, samordna sina insatser samt fastställa ansvaret för intern och extern samverkan. Granskningen visar att flera informationsinsatser har genomförts om hedersrelaterat våld och förtryck, bl.a. riktat mot nyanlända. Information om verksamheten har gjorts tillgänglig på olika språk och förebyggande insatser genomförs i samverkan med flera olika aktörer, t.ex. skolan.

Ansvar för det förebyggande arbetet och arbetet med stöd och insatser ligger under olika nämnder och förvaltningar. I granskningen uppfattar vi att det finns en viss frustration inom individ- och familjeförvaltningen över att förutsättningar saknas att uppfylla individ- och familjenämndens mål därför att frågan inte är lika högt prioriterad hos andra nämnder och deras verksamheter. Att lyfta målsättningarna om våld i nära relationer och hedersrelaterat våld och förtryck till en kommunövergripande nivå skulle kunna bidra till att underlätta samverkan mellan aktörer och till en bättre översyn av arbetet som bedrivs inom området.

De som arbetar med hedersrelaterat våld behöver kunskaper i ämnet. Granskningen visar att utbildningar har genomförts eller ska genomföras och de intervjuades upplevelse generellt är att det finns grundläggande kunskap om hedersrelaterat våld och förtryck. På individ- och familjeförvaltningen har en utbildningskatalog tagits fram som tydliggör den utbildningsgrund anställda behöver för att rätt kunskaper ska finnas på rätt plats i förvaltningen. Operativt stöd i arbetet finns genom en handbok om hedersrelaterat våld och förtryck som riktar sig till anställda inom skolan och socialtjänsten. Ett problem som lyfts fram är dock att stödet inte alltid används. Arbeta har även påbörjats för att införa screening om våld i hela förvaltningen och det förväntas leda till att fler fall kan upptäckas tidigt även gällande hedersrelaterat våld.

Standardiserade bedömningsmodeller och metodstöd används när den utsattas behov av stöd utreds och insatser beslutas om. Vid hedersrelaterat våld och förtryck efterfrågas dock i vissa fall fler evidensbaserade arbetssätt och insatser. Individ- och familjeförvaltningen erbjuder även stöd till våldsutövare inom såväl myndighetsutövning som öppenvård.

Uppföljning görs av enskilda ärenden men det saknas uppföljning av insatser på aggregerad nivå vilket genomgående beskrivs som ett förbättringsområde. Nämnden bör enligt Socialstyrelsens föreskrifter analysera att insatserna som erbjuds svarar mot kommunens behov genom att fortlöpande kartlägga förekomsten av våldsutsatta. Idag görs ingen kartläggning av hur många som utsätts för våld i nära relationer eller för hedersrelaterat våld och förtryck. Det medför att det är svårt att veta om antalet utsatta ökar eller minskar liksom om de insatser och aktiviteter som genomförs ger effekt.

Vår bedömning är att styrningen och uppföljningen av arbetet mot hedersrelaterat våld och förtryck är tillräckligt men att det finns flera utvecklingsbehov, exempelvis i form av kartläggningar och systematisk uppföljning av insatser och aktiviteter, för att arbetet ska fungera så bra som möjligt och för att det ska vara möjligt att följa utvecklingen över tid.

Med utgångspunkt i granskningen rekommenderar vi att individ- och familjenämnden:

- ▶ Utvecklar metoder som möjliggör kartläggning för en överblick av antalet utsatta för hedersrelaterat våld och förtryck samt för att kunna följa utvecklingen över tid.
- ▶ Överväger att lyfta frågorna om våld i nära relationer samt hedersrelaterat våld och förtryck till en kommunövergripande nivå.
- ▶ Utvecklar metoder och arbetssätt för att följa upp insatser och åtgärder på aggregerad nivå som även kan användas i kvalitetsarbetet.

1. Inledning

1.1. Bakgrund

Våld i nära relationer beskrivs av Socialstyrelsen som ett omfattande samhällsproblem och ett hot mot de utsatta personernas, oftast kvinnors och barns, mänskliga rättigheter. Hedersrelaterat våld och förtryck skiljer sig från exempelvis partnervåld genom att det är kollektivt till sin karaktär. De som utsätts för hedersrelaterat våld och förtryck får inte alltid den hjälp och det stöd som de behöver och har rätt till, trots att kommunerna enligt socialtjänstlagen har ett ansvar för stöd och hjälp till den som drabbas.

Utsatthet kan ge såväl kortvariga som långvariga psykiska konsekvenser och besvär såsom depression, ångest samt skuld- och skamkänslor. De som utsatts och lämnar sin familj riskerar även att få sociala problem som isolering, arbetslöshet m.m. vilket i sin tur kan leda till omfattande och långvariga behov av insatser. Socialstyrelsen har under de senaste åren riktat kritik mot flera kommuner och hantering av ärenden som har rört hedersrelaterat våld. Kritiken gällde bland annat bristen på genomförandeplaner och kompetens inom området.

Ett av stadens strategiska verksamhetsområden är *kraftsamling för den sociala hållbarheten*. I programmet för social hållbarhet som antogs av fullmäktige 2018 lyfts målet att motverka alla former av hälsohot inklusive våld. Det är viktigt att stadens verksamheter efterlever lagstiftningens krav och kommunfullmäktiges styrning på området. Bristande efterlevnad riskerar att leda till att det upptäckande arbetet blir eftersatt samt att utsatta inte får det stöd de är i behov av. Revisorerna har efter genomförd riskanalys beslutat att genomföra en granskning av stadens arbete mot hedersrelaterat våld.

1.2. Syfte och revisionsfrågor

Granskningens syfte är att bedöma om Västerås stad har en ändamålsenlig styrning och uppföljning av arbetet mot hedersrelaterat våld och förtryck. I granskningen besvaras följande revisionsfrågor:

- ▶ Vilka mål finns för stadens arbete med hedersrelaterat våld och förtryck?
- ▶ Finns etablerade rutiner och arbetssätt för att upptäcka hedersrelaterat våld och förtryck samt för att utreda behov och erbjuda ändamålsenligt stöd?
- ▶ Har kompetenshöjande insatser planerats eller genomförts avseende hedersrelaterat våld och förtryck?
- ▶ Finns fungerande former för samverkan inom staden och civilsamhället avseende arbetet mot hedersrelaterat våld och förtryck?
- ▶ Sker uppföljning och utvärdering av arbete mot hedersrelaterat våld och förtryck?
- ▶ Finns tillräckliga resurser för att uppnå fullmäktiges mål samt berörd lagstiftning?

1.3. Revisionskriterier

- ▶ Socialtjänstlagen (5 kap 11 §)
- ▶ Socialstyrelsens föreskrifter och allmänna råd om våld i nära relationer (SOSFS 2014:4)
- ▶ Kommunfullmäktiges styrande dokument

1.4. Ansvarig nämnd

Granskningen avser primärt individ- och familjenämnden. Nämnden ansvarar för de delar i socialtjänstlagen som avser individ- och familjeomsorg undantaget förebyggande insatser och familjerådgivning. För det förebyggande arbetet ansvarar nämnden för idrott, fritid och förebyggande.

Kontaktrevisorer för granskningen har varit Börje Hultin samt Stefan Handing.

1.5. Metod

Granskningen bygger på intervjuer och dokumentstudier. Studerade dokument framgår av källförteckningen. Intervjuer har genomförts med verksamhetschef samt utvecklingsledare på individ- och familjeförvaltningen, med stadens samordnare mot våld i nära relationer, med enhetschef för öppenvård våld i nära relation, enhetschef och socialsekreterare på enheten för stöd och skydd, enhetschef för mottagningen barn och ungdom, enhetschef för utredningsenheten barn- och ungdom samt enhetschef på förebyggarcentrum. Granskningen omfattar både uppsökande verksamhet, myndighetsutövning och utförande av insatser.

Utöver vår interna kvalitetssäkring är rapporten sakgranskad av intervjuade vilket innebär att de fakta som rapporten hänvisar till är kvalitetssäkrade av de som granskats. Slutsatserna och revisionsbedömningarna ansvarar EY för.

2. Revisionskriterier

Det saknas en enhetlig definition av begreppet hedersrelaterat våld men Socialstyrelsen beskriver att hedersrelaterat våld och förtryck kännetecknas av att det är kollektivt utövat och att det kan vara sanktionerat eller pådrivet från omgivningen. Kontroll av flickors och kvinnors sexualitet är central och valet av partner är inte individens utan familjens eller ett större kollektivs angelägenhet. Våldet och förtrycket kan ta sig många uttryck: fysiskt, psykiskt, socialt och sexuellt och kan röra en rad olika handlingar från relativt sett vardagliga begränsningar såsom klädval och socialt umgänge till livsval som utbildning och val av äktenskapspartner samt grovt, inklusive dödligt, våld. Både flickor och kvinnor samt pojkar och män utsätts för hedersrelaterat våld och förövarna kan både vara kvinnor och män. Homo- och bisexuella personer samt transpersoner kan drabbas särskilt hårt.

2.1. Socialtjänstlagen (5 kap 1§ och 11 §)

Socialnämnden verkar för att barn och unga växer upp under trygga och goda förhållanden samt bedriver uppsökande verksamhet och annat förebyggande arbete för att förhindra att barn och unga far illa. Nämnden ska i frågor som rör barn som far illa eller riskerar att fara illa samverka med samhällsorgan, organisationer och andra berörda. Till nämndens uppgifter hör även att verka för att den som utsatts för brott och dennes närstående får stöd och hjälp. Nämnden ska särskilt beakta att kvinnor som är eller har varit utsatta för våld eller andra övergrepp av närstående kan vara i behov av stöd och hjälp för att förändra sin situation. Nämnden ska också beakta att ett barn som bevittnat våld eller andra övergrepp av eller mot närstående är offer för brott och ansvarar för att barnet får stöd och hjälp.

2.2. Socialstyrelsens föreskrifter och allmänna råd om våld i nära relationer (SOSFS 2014:4)

Socialstyrelsen har tagit fram en föreskrift och allmänna råd kring hur kommuner bör arbeta med utsatta för våld i nära relationer. Av föreskriften framgår bland annat att nämnden ska:

- ▶ Fastställa mål för arbetet och beskriva när och hur målen kan uppnås.
- ▶ Fastställa var ansvar för att utreda, fatta beslut och följa upp ärenden ligger samt rutiner för arbetet.
- ▶ Analysera att insatser som erbjuds våldsutsatta svarar mot kommunens behov genom att fortlöpande kartlägga förekomsten av våldsutsatta och barn som bevittnat våld genom t.ex. dokumentation i pågående ärenden och uppgifter från lokal eller officiell statistik, hälso- och sjukvård samt andra myndigheter och organisationer.
- ▶ Planera för hur vuxna och barn ska få information om nämndens verksamhet, avgöra när och hur frågor om våld ska ställas, se till att metoder för stöd och hjälp utgår ifrån tillgänglig kunskap samt beakta särskilda behov, t.ex. risk för hedersrelaterat våld.
- ▶ Samordna sina insatser samt fastställa ansvar för intern och extern samverkan.

Vid hedersrelaterat våld bör nämnden bl.a. utreda behov av stöd och hjälp akut och på lång sikt, våldets karaktär, omfattning och konsekvenser, hur den utsatta hanterar sin situation, behov av stöd samt hur nätverket runt personen ser ut. En bedömning av risk för ytterligare våld ska göras utifrån en standardiserad bedömningsmodell. Vid utredning av barn bör nämnden även utreda om t.ex. åtgärder behövs i fråga om vårdnad. Nämnden ska kunna erbjuda insatser akut samt på kort och lång sikt utifrån riskbedömning och utredning, t.ex.

- ▶ Information, råd, stödsamtal, hjälp att ordna boende, stöd i föräldraskapet och hjälp i kontakt med organisationer, myndigheter och hälso- och sjukvård. Insatser till barn ska erbjudas utifrån barnets behov av skydd, råd, stöd, vård och behandling.
- ▶ Vid behov erbjuda stöd och hjälp i form av tillfälligt boende.
- ▶ Erbjud föräldrar eller närstående råd och stöd samt erbjuda insatser till våldsutövare som syftar till att de förändrar sitt beteende och upphör med att utöva våld.

2.3. Kommunfullmäktiges styrande dokument

I kommunens program för social hållbarhet, antaget av kommunfullmäktige 2018-09-06, är ett målområde *Stärkt hälsa och motverkande av alla former av hälsohot inklusive våld*. I Jämställdhetspolicy för Västerås stad, antagen av fullmäktige 2013-12-05, är övergripande mål att skapa förutsättningar för att kvinnor och män, flickor och pojkar ska ha samma makt att forma samhället och sina egna liv, att avskaffa stereotypa könsroller samt att kommunen ska vara en pådrivande aktör i jämställdhetsarbetet och främja jämställdhet i samhället.

I Årsplan 2019 med utblick 2020–2022, antagen av fullmäktige 2018-11-29, har *kraftsamling för att stärka den sociala hållbarheten* identifierats som ett strategiskt utvecklingsområde. Av Årsplan 2019 framgår också att individ- och familjenämnden fick en ökad budget 2019, bl.a. med anledning av ökade kostnader för våld i nära relationer. För jämställdhetsintegration framgår att kommunen arbetar med En kommun fri från våld (EKFFV) som bygger på bästa tillgängliga kunskap om effektiva våldsförebyggande metoder med genusperspektiv.

3. Styrning av arbetet mot hedersrelaterat våld och förtryck

Riktlinje för ledningssystem för systematiskt kvalitetsarbete beslutades om av nämnden 2019-01-31. Intranätet *Insidan* utgör det digitala stödet för ledningssystemet och där finns nämndens processer och rutiner för kvalitetsarbetet, bland annat nämndens *Handlingsplan för kvinnofrid och mot våld i nära relationer* och checklistan *"Fråga om våld"*. Arbetet mot hedersrelaterat våld och förtryck ingår i stadens arbete mot våld i nära relationer. I rapporten beskrivs därför arbetet mot våld i nära relationer generellt, men med särskilt fokus på det som specifikt rör arbetet mot hedersrelaterat våld och förtryck.

3.1. Handlingsplan för kvinnofrid och mot våld i nära relationer 2017–2019

Individ- och familjenämnden antog 2017-05-24 en för de sociala nämnderna gemensam handlingsplan för kvinnofrid och mot våld i nära relationer. Visionen är att ingen kvinna, man eller barn ska utsättas för våld i nära relation och i planen klargörs att till våld i nära relationer räknas även hedersrelaterat våld och förtryck. Vid hedersrelaterat våld inkluderas även släktingar i benämningen nära relation. Gruppen som riskerar att utsättas för hedersrelaterat våld lyfts också fram som en särskilt utsatt grupp. I planen återfinns flera mål för arbetet:

- Västerås stad ska ha ett systematiskt förebyggande arbete mot våld i nära relationer.
- Ingen man, kvinna eller barn ska utsättas för våld i nära relationer.
- Alla kvinnor, män och barn ska veta vart de kan vända sig för att få stöd ifall de utsätts för våld eller utsätter andra för våld i nära relationer.
- Den som utsätts för eller utövar våld i nära relationer ska mötas av personal med rätt kompetens.

Åtaganden och aktiviteter kopplas till respektive mål och följs upp i delrapporter. I samband med att delrapport 2 presenterades för nämnden 2019-03-21 beslutade nämnden att ge förvaltningen i uppdrag att säkerställa att barn blir bemötta utifrån sina behov när de besöker Centrum mot våld i nära relationer. Insatser enligt delrapporten beskrivs löpande i denna rapport och flera insatser kretsar kring information, utbildning och förebyggande arbete.

3.2. Individ- och familjenämndens verksamhetsplan för 2019

I verksamhetsplan 2019, antagen av Individ- och familjenämnden 2019-01-31, finns området våld i nära relationer under perspektiven kund, kvalitet och ekonomi. Indikatorer, styrtalet liksom identifierade risker har tagits fram och avser nämndens samlade ansvarsområde. Inget anknyter specifikt till hedersrelaterat våld och förtryck men generella mål berör området utifrån exempelvis gott bemötande, kompetent personal och hög kvalitet i verksamheten. I intervjuer på enheterna beskrivs att målet är att alla som har utsatts ska få det stöd och den hjälp som de behöver för att kunna leva ett självständigt liv fritt från våld.

Antalet som söker stöd för våld i nära relationer har ökat. I tabellen illustreras utvecklingen av antal personer som har sökt stöd och hjälp hos myndighetsutövningen för våld i nära relationer (VIR)¹ samt antal personer placerade i skyddat boende per månad på grund av våld och hot om våld sedan 2015.

År	Antal som sökt stöd och hjälp (VIR)	Antal i skyddat boende per månad
2015	366	15–20
2016	449	15–20
2017	629	60

Källa: Verksamhetsplan 2019 för Individ- och familjenämnden.

Under 2018 beskrivs att antalet personer i skyddat boende minskat något igen. Av de som söker stöd och hjälp är 93% kvinnor och 7% män. Av dem som placeras i skyddat boende är 70% utlandsfödda. Barn följer ofta med till det skyddade boendet och i genomsnitt är antalet medföljande barn lika många som antalet placerade vuxna. Antal anmälningar om oro för barn och unga har från 2015 till 2017 ökat med 29% och fortsätter öka 2018. Våld inom familjen är ett av de problem som relativt sett uppfattas ha ökat mest de senaste åren.

¹ Uppgifterna avser enheten för stöd och skydd.

Av verksamhetsplanen framgår dock att det saknas tecken på att våld i nära relationer har ökat. Att fler söker stöd och hjälp hänvisas främst till att fler vet att det finns hjälp att få och att antalet personer i skyddat boende ökat hänvisas till att teamet för våld i nära relationer (VIR) haft en instabil personalsituation vilket medfört att placeringar inte följts upp enligt plan och medfört oskäligt långa placeringstider. Av verksamhetsplanen framgår att ungefär 200 individer har kontakt med kommunens öppenvård, Centrum mot våld (CMV), utifrån våldsproblematik. Hur många som söker stöd och hjälp med anledning av hedersrelaterat våld och förtryck saknas kunskap om.

Av individ- och familjenämndens verksamhetsberättelse för 2018 framgår ett ekonomiskt resultat om -96,4 miljoner kronor. Kostnader för skyddsplaceringar för personer utsatta för våld i nära relationer lyfts fram som en av flera förklaringar till resultatet då budgetavvikelsen för skyddat boende var -35 miljoner kronor. I verksamhetsplan för 2019 har budgetramen för våld i nära relation höjts med 20,2 miljoner, från 14,5 miljoner 2018 till 34,7 miljoner, 2019².

Våld i nära relation Nettokostnad, mkr	Budget 2019	Budget 2018	Förändring 2018–2019	Utfall 2018
Institution	1,2	1,8	-0,6	2,1
Boende	33,5	12,7	20,8	47,5
Familjehem	0,0	0,0	0,0	0,0
Summa	34,7	14,5	20,2	49,6

Källa: Verksamhetsplan 2019 för Individ- och familjenämnden.

I nämndens verksamhetsplan för 2019 beskrivs flera åtgärder för en ekonomi i balans. Tre åtgärder avser våld i nära relationer och förväntas ge effekt i form av kortare placeringstid och lägre kostnader. Åtgärderna handlar om stabil arbetsledning via ny chef och teamledare, en personalförstärkning med fem vuxenhandläggare och fem barnhandläggare som ska skapa bättre förutsättningar för bedömningar, insatser och uppföljning, samt anställning av en boendesamordnare som ska arbeta med att personer som inte längre behöver skydd kommer vidare till annat billigare boende. Att starta ett kommunalt skyddat boende har inte bedömts lämpligt då skyddsbehoven ofta kräver att boendet är placerat på annan ort.

3.3. Organisering av arbetet mot våld i nära relationer

För det förebyggande arbetet mot våld i nära relationer och hedersrelaterat våld ansvarar kultur-, idrotts- och fritidsförvaltningen genom Förebyggarcentrum. Förebyggarcentrum arbetar mot barn, ungdomar och familjer med mål kopplade till nationella folkhälsomål och stadens strategiska plan för att på olika sätt och i samverkan med andra förebygga uppkomsten av bl.a. våld och kränkningar. För myndighetsutövning och utförande av insatser rörande hedersrelaterat våld och förtryck svarar Individ- och familjeförvaltningen, som bildades 2018. Område Barn och Ungdom ansvarar för individ- och familjeomsorg för barn och ungdomar, här är även verksamheten kring våld i nära relationer organiserad.

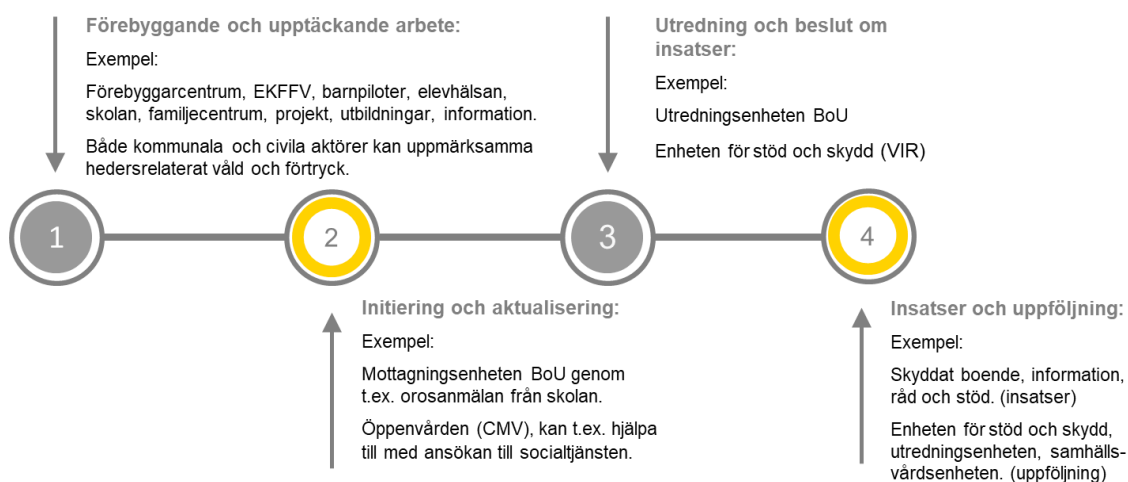
En översyn av organisationen av arbetet med våld i nära relationer gjordes 2018. Teamet för våld i nära relationer utredde tidigare endast vuxenärenden och medföljande barn utreddes på utredningsenheten vilket medförde problem med koordinering mellan enheterna. En resursförstärkning gjordes därför för våld i nära relationer, dels för att handläggningen av vuxna med medföljande barn skulle kunna ske samlat, men också för att möta det ökade inflödet av ärenden. Sedan januari 2019 handläggs ärendena på enheten för stöd och skydd,

² Budgeten avser enheten för stöd och skydd, dvs. myndighetsutövning för VIR. I VIRs kostnader ingår kostnad för den vuxne, samt *medföljande* barn i förekommande fall. Placerade barn (av VIR eller annan enhet) ingår i Barn och Ungdoms budget. Om placeringen huvudsakligen grundar sig på våld i nära relationer statistikförs inte.

som består av tio handläggare för vuxenärenden, sex handläggare för barnärenden, två teamledare, en boendestödjare och halv tjänst boendesamordnare samt en enhetschef. En del ärenden, som endast rör barn eller unga, hanteras dock fortsatt på utredningsenheten. Där handläggs samtliga ärenden rörande social problematik, däribland våldsproblematik. Enheten tar emot ärenden från mottagningsenheten när utredning inletts. På enheten arbetar enhetschef, fyra teamledare och ca 40 handläggare för barn 0–18 år (ibland upp till 20 år).

Centrum mot våld i nära relationer (CMV) är en öppenvårdsenhet som riktar sig till utsatta och våldsutövare över 18 år. Även organiseringen av öppenvården är relativt ny och förändringen har bland annat inneburit att Centrum mot våld i nära relationer idag även tar emot utsatta med biståndsbeslut samt större krav på dokumentation. En begränsning har även införts kring hur många gånger en utsatt kan söka stöd och hjälp hos öppenvården och efter fem besök bistår öppenvården idag den utsatta med en ansökan till socialtjänsten. På centrum mot våld i nära relationer arbetar sex anställda, varav fem arbetar åt Västerås stad.

På enheterna beskrivs organiseringen fortfarande som ny. Arbete kvarstår för att hitta roller, strukturer och arbetssätt utifrån de nya förutsättningarna. Det är heller inte helt tydligt hur ärenden ska fördelas mellan enheterna. Idag beskrivs att fördelningen av ärenden är relativt fyrkantig, om en part tackar ja till stöd eller insatser från enheten för stöd och skydd, eller kommer via öppenvården, hanteras såväl vuxna som barn på enheten för stöd och skydd. Men om ärendet inte går via öppenvården eller enheten för stöd och skydd hanteras det på utredningsenheten. Att hitta rutiner, former för samverkan och samsyn pågår således fortfarande. Organiseringen uppges dock ha bidragit till en tydlighet vilket medför att det är lättare att veta, såväl internt i förvaltningen som för externa aktörer, vem som hanterar vilka ärenden, även detta beskrivs dock som en pågående process. I bilden redogörs *förenklat* vilka enheter som gör vad, från förebyggande arbete till uppföljning av insatser.

4. Förebyggande arbete mot våldsproblematik

Det förebyggande arbetet bedrivs av flera aktörer. Samverkan förekommer främst mellan individ- och familjeförvaltningen, förebyggarcentrum och barn- och utbildningsförvaltningen.

4.1. Förebyggarcentrum

Förebyggarcentrum arbetar med flera olika projekt på en övergripande nivå genom att skapa nätverk och samordna eller hålla ihop delar av det förebyggande arbetet. Arbetet handlar om främjande insatser generellt, där frågorna om våld och heder berörs. Nedan redogörs i kort-het för projekt med koppling till arbetet mot hedersrelaterat våld och våld i nära relationer.

En kommun fri från våld (EKFFV)

I arbetet med EKFFV arbetar Förebyggarcentrum med en modell för ett våldsförebyggande arbete med barn och unga. Målet är att börja tidigt, jobba långsiktigt och minska alla former av våld. I intervju beskrivs att staden håller på att implementera ett program på skolorna, MVP – mentorer i våldsprevention. Programmet är tredelat och fokuserar på kunskap, genus och åskådarperspektivet. En utbildningsmodul med fokus på just hedersrelaterat våld håller dock på att utvecklas och ska inkluderas i programmet framöver. Programmet genomförs främst i skolan men det finns kortare utbildningar för andra aktörer, t.ex. föreningar.

Barnpiloter

Barnpiloter är ett utbildningskoncept, som bl.a. inkluderar hedersrelaterat våld, som syftar till att alla som möter barn, unga eller deras föräldrar, exempelvis anställda inom sjukvården eller skolan, ska veta hur de ska agera om barn eller unga far illa, eller riskerar att göra det. Målet är att det ska finnas minst en barnpilot på varje arbetsplats och utbildningen fokuserar på barnfokus, civilkurage, kunskap och samverkan. Västerås stad är huvudman för verksamheten som genomförs i samverkan med regionen och polisen.

Förebyggarcentrum genomför också tillfälliga projekt, t.ex. har ett projekt riktat mot hedersrelaterat våld och förtryck genomförts med Rädda Barnen där bl.a. civilsamhället, skolan, familjecentrum, fritidsgårdarna, socialtjänsten och ungdomsmottagningen samarbetade. På enheten finns också ett barnombud, funktionshindersamordnare, samt stadsdelssamordnare som arbetar med samordning och att stärka det sociala nätverket för barn, unga och vuxna och öka känslan av trygghet. Därtill arbetas med alkohol- och narkotikaprevention samt social hållbarhet på en mer operativ nivå där flera olika typer av frågor ingår.

4.2. Insatser och aktiviteter i handlingsplanen mot våld i nära relationer

I uppföljningen av handlingsplanen, antagen av nämnden 2019-03-21, beskrivs att för att uppnå målen och förebygga våld i nära relationer har flera insatser arbetats med. Nedan redogör kort för några insatser med koppling till hedersrelaterat våld³:

Opinionsarbete om jämställdhet och våld

Två informations- och utbildningskampanjer har genomförts. En kampanj kretsade kring att motverka tvångsgifte och barnäktenskap och genomfördes som ett samverkansprojekt mellan individ- och familjeförvaltningen, barn- och utbildningsförvaltningen och Länsstyrelsen i Västmanland. Kampanjen fortlöper under 2019 och omfattar även samverkan med Västeråspolisens idrottsförening och Västmanlands fotbollsforbund och arbetet avslutas med en fotbollscup, Hederscupen. I intervju med samordnaren beskrivs att detta är ett sätt att möta denna typ av frågor redan i tidig ålder. Den andra kampanjen handlar om att öka jämställdheten och minska våldet inom idrotten. Kampanjen genomfördes av idrottens studieförbund SISU, idrottsföreningar, Länsstyrelsen och Västerås Stad (KIFF och IFF).

Informationsinsatser för nyanlända

Tolkar har utbildats för att få ökad kunskap om våld i nära relationer, hur det kan upptäckas och vilka myndigheter som kan erbjuda stöd. En broschyr om våld i nära relationer har också tagits fram på flera olika språk och spridits till flera olika verksamheter, t.ex. sjukvården, arbetsförmedlingen etc. På enheten samhällsorientering och vägledning har två personer även utbildats i att hålla kurser riktade till nyanlända föräldrar (Föräldraskap i centrum). Programmet tar bl.a. upp frågor kring att vara förälder i Sverige, hedersfrågor och religion.

---

³ För en utförlig redogörelse av insatserna utifrån handlingsplanen hänvisas till delrapporten i helhet.

En ny hemsida med information på flera språk har också utvecklats och en kommunikationsinsats har genomförts till särskilt utsatta, däribland kvinnor med annan etnisk bakgrund.

5. Rutiner och arbetssätt för att upptäcka hedersrelaterat våld

I flera intervjuer betonas vikten av att frågan om hedersrelaterat våld lyfts fram. Detta då frågan måste diskuteras för att kunskap ska kunna spridas och medvetenheten öka. För att upptäcka hedersrelaterat våld och förtryck beskrivs att det främst handlar om medvetenhet och att berörda har kompetens att identifiera våldet och förtrycket. Den utsatta söker ofta stöd och hjälp på ett liknande sätt oavsett våld, men vid hedersrelaterat våld får den utsatta ofta mindre, eller inget stöd i sitt nätverk. Vid hedersrelaterat våld är skyddsbehovet även stort, varför det är viktigt att kunna identifiera våldet korrekt för att inte förvärra situationen.

5.1. Kompetensförsörjning

I intervjuer beskrivs att det har varit mycket fokus på våld i nära relationer i media. Vad som lyfts fram i media uppges påverka kunskapen om att det finns stöd att få. Vilket stöd som finns att få har också belysts genom en artikelserie i VLT under 2017 och 2018 där bland annat samordnaren mot våld i nära relationer har intervjuats. Vilken kunskap som finns om våld i nära relationer i den kommunala förvaltningen i stort saknas dock.

Samordnaren beskriver att utbildningar relaterade till hedersrelaterat våld och förtryck har genomförts, bl.a. om könsstämpning och pojkars utsatthet i en hederskontext. Framöver ska en utbildning om risken för att bli utsatt för tvångsgifte hållas, med särskilt fokus på personer med kognitiv funktionsnedsättning, som är en särskilt utsatt grupp. Utbildningar kring våld i nära relationer har också genomförts med dem som arbetar inom elevhälsan, inom teamet mot våld i nära relationer och inom vård- och omsorg. Utbildningarna uppges oftast vara öppna för alla, men att en del inte hinner delta i, eller prioriterar utbildningarna. Även t.ex. länsstyrelsen har utbildningar kring hedersrelaterat våld och erbjuder olika stödmaterial.

I intervju med verksamhetschef och utvecklingsledare på individ- och familjeförvaltningen uppges att en utbildningskatalog har tagits fram på förvaltningen. Där framgår vilken grundkompetens personalen ska ha på de olika enheterna. Det handlar dels om grundutbildning och dels om vidareutbildningar som finns. På mottagningen för barn och unga beskrivs att personal fått utbildningar i våldsproblematik, men att det ibland är svårt att hinna med utbildning. Liknande beskrivs på utredningsenheten för barn och unga, det har funnits många utbildningar och tillfällen, men alla kan inte alltid delta. En del har dock gått utbildningar specifikt mot våldsproblematik. På enheten för stöd och skydd har samtliga handläggare som arbetar med våld i nära relationer fått utbildning, vissa nya handläggare har dock inte hunnit gå samtliga utbildningar än. Inom öppenvården har medarbetarna varierande utbildningsbakgrund och utbildningsinsatser ska genomföras för att alla anställda framöver ska ha samma grundkompetens, några anställda ska också få utbildning i t.ex. riskbedömningar.

5.2. Handbok för att stödja och hjälpa ungdomar och unga vuxna som utsätts för eller riskerar att utsättas för hedersrelaterat våld och förtryck

Individ- och familjeförvaltningen har tagit fram en handbok med handlingsplaner för arbetet mot hedersrelaterat våld och förtryck som riktar sig till socialkontor, skola och elevhälsa. Där redogörs för lagen, stadens mål och centrala begrepp på området och därefter beskrivs vad personal i verksamheterna ska vara uppmärksamma på, hur den som misstänker hedersrelaterat våld kan agera liksom vilka instanser som kan kontaktas. För varje verksamhet finns handlingsplaner med fördjupning för att se och upptäcka hedersrelaterat våld och förtryck samt frågor som kan vara ett stöd i arbetet. För socialtjänsten omfattas även förhållningssätt och handläggning av ärenden utifrån aspekterna anmälning, aktualisering och utredning.

I intervjuer beskriver flera att handboken är bra, men att den inte alltid används vilket kan medföra en risk att ärenden kring hedersrelaterat våld inte identifieras. Samordnaren betonar att det är viktigt att stödmaterial som finns används för att kunna fånga upp subtila signaler. Det beskrivs som särskilt viktigt rörande hedersrelaterat våld eftersom riskerna för den som utsätts är stora. I intervju med utredningsenheten beskrivs samtidigt att många områden handboken berör redan täcks in i utredningsarbetet, exempelvis rörande barn och ungas livssituation, men att handboken kan vara en påminnelse om att ha vissa frågor i åtanke.

Handboken reviderades senast 2015 och en uppdatering av handboken pågår under våren. Bland annat ska skolan och elevhälsans delar integreras, i socialtjänstens del ska begrepp läggas till liksom aspekter som könsstympling och att det kan finnas särskild utsatthet vid funktionsnedsättning. Handläggningen har även reviderats och frågor har omformulerats för att rikta sig till killar eller tjejer då kritik riktats mot att fokus tidigare varit på tjejer. Därtill har lagrum uppdaterats och metodstödet utvecklats. I samband med presentationen av den uppdaterade handboken är förhoppningen att en utbildningsdag kan hållas om hur den ska användas i det praktiska arbetet. Utmaningen framöver beskrivs vara att hålla frågorna om hedersrelaterat våld på agendan och att anställda faktiskt tar del av stödet som finns.

5.3. Orosanmälningar till socialtjänsten

Orosanmälningar från exempelvis skolan eller polisen kommer till mottagningen för barn och unga. När en anmälan inkommit håller mottagningen ett anmälningsmöte där den som gjort anmälan kan berätta om bakgrunden till anmälan och mottagningen kan ställa följdfrågor. Indikationer på våld i nära relationer, eller hedersrelaterat våld, kan då komma fram.

Den generella upplevelsen bland de intervjuade, såväl i intervjuer kring det förebyggande arbetet som i intervjuer med socialtjänsten, är att det finns en medvetenhet bland exempelvis skolpersonal om hedersrelaterat våld. De orosanmälningarna som kommer till mottagningen beskrivs ofta komma från skolan och i ärenden kring hedersrelaterat våld kan det exempelvis handla om att skolpersonal anmäler oro för att en elev inte ska komma tillbaka efter sommaren, att det finns risk för bortgifte eller att en elev är begränsad på något sätt.

5.4. Screening av våld, missbruk och psykisk ohälsa

I intervju med verksamhetschef och utvecklingsledare beskrivs att det pågår ett arbete med att i förvaltningen alltid ställa frågor om våld, missbruk samt psykisk ohälsa. Arbetet leds av samordnaren mot våld i nära relationer och i intervjuer betonas att det är viktigt att frågorna ställs på ett sätt som känns naturligt både för den som får frågan och för den som ställer frågan. Arbetssättet finns redan inom delar av socialtjänsten. I vissa delar av förvaltningen beskrivs dock att upplevelsen är att det är hög arbetsbelastning och att ställa ytterligare frågor i utredningen upplevs då som betungande, i vissa fall uppges också att anställda är obekväma kring att fråga om våld.

I intervjuer beskrivs att socialtjänsten har blivit mer specialiserad. Att det finns riktat arbete mot våld i nära relationer är bra, men innebär också att det kan vara svårt att upprätthålla kompetens i hela verksamheten. Tanken är att det genom screeningen ska vara möjligt för hela förvaltningen att fånga upp signaler och sedan ha kunskap om vilken del i förvaltningen som har specialister på området och som kan ta över och hantera ärenden vidare.

5.5. Arbetet mot hedersrelaterat våld kan lyftas till en övergripande nivå

I flera intervjuer framhålls ett behov av ett mer samlat grepp om arbetet mot våld i nära relationer och hedersrelaterat våld. Handlingsplanen omfattar endast de sociala nämnderna och organiseringen medför exempelvis att delar av det förebyggande arbetet ligger utanför samordnarens mandat idag. Ett förvaltningsgemensamt arbete med central organisering och

en gemensam handlingsplan beskrivs både kunna belysa frågorna bättre och underlätta arbetet. I uppföljningen av handlingsplanen framgår liknande, där skrivs att arbetet mot hedersrelaterat våld och förtryck behöver prioriteras ytterligare då våldet inte minskar samt att en kommunövergripande översyn av arbetet måste ske.

Några intervjuade menar även att problematiken kring hedersrelaterat våld och förtryck inte alltid blir tillräckligt belyst idag då handlingsplanen inkluderar samtliga typer av våld i nära relationer. I andra intervjuer upplevs det inte som ett problem då insatser anpassas till det individuella fallet, oavsett våldstyp. Om olika typer av våld ska särskiljas beskrivs även vara en pågående diskussion inom akademien. Om nyansskillnader inte görs framhålls dock att risken att göra fel bedömningar kan öka då det behövs olika insatser och resurser beroende på typ av våld.

6. Utredning av hedersrelaterat våld och förtryck

Att bedöma risker för den som är utsatt beskrivs som svårt gällande hedersrelaterat våld då kontakt är ett riskmoment i sig. Ärenden om hedersrelaterat våld och förtryck beskrivs som komplexa, svåra och tidskrävande. En utredning om hedersrelaterat våld kan initieras på flera sätt och vilken enhet som utreder beror delvis på hur ärendet initieras. Samverkan förekommer dock mellan enheterna, det kan exempelvis handla om samråd med anonyma ärenden eller att ärenden handläggs gemensamt. Det finns också en nationell stömlinje dit handläggare kan ringa för att få stöd i frågor kring hedersrelaterat våld och förtryck.

6.1. Mottagningen för barn och unga samt utredningsenheten

Till mottagningen för barn och unga kommer ärenden om barn och unga som inte har en socialsekreterare sedan tidigare. Ett ärende initieras genom att barnet själv ansöker om stöd eller genom en orosanmälan. Mottagningen registrerar orsaken till att ärenden aktualiseras, men i intervju beskrivs att det inte alltid går att identifiera hedersrelaterat våld initialt då det kan komma fram först i ett senare skede. Aktualiseringen ändras dock inte varför det är svårt att veta hur många ärenden som rör just hedersrelaterat våld. Relativt få orosanmälningar beskrivs bero på oro för just hedersrelaterat våld, våld i nära relationer generellt är vanligare.

Arbets sättet skiljer sig sedan beroende på ärendet. Går det direkt att identifiera att det rör sig om våld i nära relationer anpassas arbetet för att inte riskera att förvärra barnets situation, exempelvis genom att barnet kontaktas innan vårdnadshavaren. På mottagningen beslutas att utredning inleds och en skyddsbedömning görs. Vid behov kontaktas enheten för stöd och skydd för att bistå i bedömningen. Mottagningen ansvarar för initialt skydd, därefter lämnas ärendet vidare till utredningsenheten. I vissa fall kan nätverket skydda den som är utsatt, t.ex. familjemedlem eller släkt, men det är sällan möjligt gällande hedersrelaterat våld.

Ärenden som kommer till utredningsenheten prioriteras och fördelas av teamledarna, dels utifrån arbetsbelastning, dels utifrån exempelvis utbildning, erfarenhet och handläggarnas inriktning. Handläggaren tittar på den information som kommit fram på mottagningen samt eventuell historik och arbetar efter BBIC⁴. Tillvägagångssättet vid utredning anpassas till skyddsbehovet. Andelen startade utredningar om våld i nära relation beskrivs ha ökat, få ärenden uppges dock uttalat handla om hedersrelaterat våld och förtryck, det förekommer, men oftast handlar det om oro gällande obalans/förtryck i familjesystemet.

---

⁴ Barns Behov i Centrum (BBIC) är framtaget för socialtjänstens myndighetsutövning. BBIC ska stärka barnperspektivet, utgår från barnets behov och ger barn- och ungdomsvården en enhetlig och evidensbaserad struktur för handläggning, genomförande och uppföljning. Källa: Socialstyrelsen.se, sökord BBIC.

6.2. Enheten för stöd och skydd

Söker en vuxen hjälp för våld i nära relationer sker utredning på enheten för stöd och skydd, där utreds även medföljande barn. Ärenden kommer till enheten för stöd och skydd genom att den hedersutsatte kontaktar socialtjänsten själv, genom andra delar av socialtjänsten däribland CMV eller via externa samverkanspartners som skola och polis. Det är idag även möjligt för vuxna utsatta för våldsproblematik att söka hjälp i andra kommuner, därmed kan ärenden också komma som ansökningar. Inledningsvis hanteras initialt behov av hjälp, därefter startas utredningen. Det förekommer att insatser även ges under utredningstiden. I utredningen utreds våldsutsatthet och en bedömning av nödvändiga skyddsåtgärder görs, dvs. vad personen behöver för att minska risken för att bli utsatt för våld igen.

6.3. PATRIARK - stöd för bedömning och hantering av risk för hedersrelaterat våld

I intervjuer beskrivs att det som främst särskiljer hedersrelaterat våld är kontexten. Ett första steg är därför att utreda i vilken kontext våldet förekommer. Att bedöma hur omfattande problemet är och vilka konsekvenser den utsatta står inför beskrivs dock som svårt. På enheten för stöd och skydd är handläggarna utbildade i att upptäcka våld och i vilken kontext det sker. Även några handläggare på utredningsenheten har gått utbildningar om våld i nära relationer. En riskbedömning görs innan insatser övervägs och FREDA⁵ används vid våld i nära relationer, för hedersrelaterat våld och förtryck används PATRIARK. Det är en användarmanual för riskbedömning och riskhantering av hedersrelaterat våld och utgörs av en checklista som består av tre delar och 15 riskfaktorer. Del ett täcker fem riskfaktorer om mönstret i det hedersrelaterade våldet. Del två kartlägger gärningspersoners psykosociala status genom fem riskfaktorer och del tre fokuserar på fem sårbarhetsfaktorer och bakgrunden hos offret eller offren. När informationen samlats in och värderats bedöms risk för allvarligt våld, akut risk för hedersrelaterat våld, sannolika offer samt andra risker.⁶

Kunskap om PATRIARK ska finnas både inom myndighetsutövning och öppenvård. I vissa fall beskrivs att bättre kunskaper i metoden behövs. I flera intervjuer lyfts även fram att ett förbättringsområde är att bli bättre på bedömning av hur allvarligt det hedersrelaterade våldet och förtrycket är. Vid allvarlig risk beskrivs att det är tydligare vilka insatser som kan och ska sättas in, om det inte är en akut risk uppges att det är svårare att avgöra lämpliga insatser.

7. Stödinsatser relaterade till hedersrelaterat våld och förtryck

Efter utredningen övervägs vilka insatser som ska sättas in. Vid hedersrelaterat våld kan en del insatser vara olämpliga, t.ex. familjebehandling. Insatserna som erbjuds är främst stöd, hjälp och information. Socialtjänsten kan därtill bistå praktiskt genom hjälp med planering och placering i skyddat boende samt stöd till nytt boende, sekretess/skyddade personuppgifter och att personen får kunskaper om hur de kan skydda sig själva och göra riskbedömningar. På enheten för stöd och skydd och inom öppenvården finns även stöd till den som utsätter för våld. För vuxna bygger stödet på frivillighet och insatserna beror därmed även på den som söker hjälp, undantaget omhändertagande av barn och unga enligt LVU.

7.1. Öppenvård

Till öppenvården (CMV) söker utsatta på eget initiativ eller efter ett biståndsbeslut. På enheten våld i nära relationer erbjuds främst olika former av samtalsstöd. Söks stöd i direkt anknytning till en händelse erbjuds främst krisstöd. Har en utsatt hänvisats till enheten med ett biståndsbeslut beskrivs att insatser främst handlar om att hjälpa klienten att skydda sig

---

⁵ FREDA är en standardiserad bedömningsmetod avsedd för socialtjänstens arbete med utsatta för våld i nära relationer. Källa: Socialstyrelsen.se, sökord *FREDA*.

⁶ Källa: Socialstyrelsen.se, sökord *PATRIARK*.

själv, exempelvis genom riskbedömningar, samt att bistå med samtalsstöd. I intervju beskrivs att det delvis saknas verktyg och rutiner för arbetet med hedersrelaterat våld och förtryck och att det är något som behöver arbetas med framöver. Att det saknas rutiner beskrivs exempelvis medföra svårigheter att veta vad som görs på området då allt inte dokumenteras.

7.2. Skyddat boende och skyddade personuppgifter

Enheten för stöd och skydd, liksom utredningsenheten, kan besluta om skyddat boende. Boendena är oftast placerade i andra kommuner och det finns flera boenden som även tar emot medföljande barn. Skyddade boenden kräver generellt inga särskilda tillstånd och boendena drivs av flera olika aktörer. Socialtjänsten kan även bistå med exempelvis skyddade personuppgifter, sekretessmarkering och hemlighållande av vistelseort. Utsatta kan också få stöd att göra t.ex. polisanmälningar.

I intervjuer beskrivs att kontakt finns med flera olika skyddade boenden. Några boenden har särskild kompetens inom hedersrelaterat våld. Efter bedömning om hedersrelaterat våld matchas den utsatte till ett boende med kompetens inom hedersrelaterat våld och förtryck som kan motsvara den utsattes behov av stöd och hjälp. I intervjuer beskrivs att boenden som tar emot utsatta för hedersrelaterat våld behöver ha en spetskompetens inom området för att stödet ska kunna motsvara den utsattes behov. Boendet hjälper sedan till med akuta insatser så som polisanmälan, ansökan om skyddade personuppgifter, stöd i eventuella vårdnadstvister etc. Utöver detta stöttar boendena med stöd för den utsatte utifrån dåligt mående psykiskt. Det krävs mycket personligt stöd i samband med och under en längre tid efter separationen och beslutet att gå i skydd. Stödet beskrivs dock i stort vara detsamma oavsett typ av våld. Därefter handlar det om att stötta den utsatta att återuppbygga livet på en ny plats. Det skyddade boendet och boendesamordnaren på enheten för stöd och skydd kan exempelvis hjälpa den utsatta att ställa sig i bostadskö.

Om barn omhändertas krävs att boendet har HVB-tillstånd. Barn och unga som omhändertas med anledning av hedersrelaterat våld placeras enligt intervju dock främst i familjehem och vilket hem som är aktuellt baseras främst på skyddsbedömningen. Familjehemmen har inga särskilda förkunskaper i hedersrelaterat våld men vid behov kan socialtjänsten stötta familjen med information eller en kontaktperson. Därefter handlar det om att skapa en trygg boendemiljö och försöka få igång barnets eller ungdomens skolgång. Socialtjänsten ser till att den utsatta får en skolplacering i familjehemskommunen. Vid stort skyddsbehov kan hemundervisning vara aktuellt. HVB-hem och skyddade boenden beskrivs ha rutiner för hur barnets skolgång ska lösas och på förvaltningen finns skolsamordnare som arbetar med skolplaceringar för placerade barn.

7.3. Barn och unga som lämnat landet mot sin vilja

Har barn och unga förts utomlands för att exempelvis giftas bort arbetar socialtjänsten med att försöka få hem barnen till Sverige igen. Enheten för stöd och skydd har tillsammans med bl.a. skola, polis, organisationer och öppenvård tagit fram ett metodstöd för hur de kan gå tillväga om personer blir förda utomlands mot sin vilja. I intervjuer beskrivs att arbetet i vissa fall har varit framgångsrikt, men att få tillbaka barn och unga beskrivs som en omfattande process med flera inblandade aktörer, däribland UD och polisen. Detta då socialtjänsten inte kan omhänderta barn enligt svensk lag om barnen inte befinner sig i landet. Att hjälpa barn tillbaka är dock något som arbetas med, även om ärendena är komplexa och ofta tar lång tid.

7.4. Relativt få insatser finns gällande hedersrelaterat våld och förtryck

I intervjuer beskrivs att det gällande hedersrelaterat våld och förtryck finns relativt få insatser, det handlar främst om att på olika sätt hjälpa den utsatta att börja om på en ny plats, erbjuda stöd för bearbetning samt kunskaper i riskhantering. Familjehem med spetskompetens för att

ta emot utsatta för hedersrelaterat våld och förtryck eftersöks dock och inom öppenvården (CMV) efterfrågas evidensbaserade arbetsmetoder för just hedersrelaterat våld och förtryck. Enheten för stöd och skydd ska under våren arbeta med en gemensam plattform för stöd till en utsatt familj. Arbetet med förövare ska också utvecklas och i uppföljningen av handlingsplanen framgår att ett utvecklingsarbete mellan flera olika aktörer har påbörjats.

8. Samverkan mellan aktörer

Mycket av det förebyggande arbetet genomförs i samverkan mellan aktörer. För insatser till utsatta beskrivs att samverkan främst handlar om att kunna lösa den utsattas situation.

8.1. Samverkan inom förvaltningen och myndigheter emellan

Inom förvaltningen beskrivs att det fortfarande inte är helt tydligt hur gränsdragningarna går rörande ärendefördelning. Hur enheterna kan arbeta och samverka på bästa sätt och för att insatserna ska bli så bra som möjligt är heller inte helt utarbetat ännu. I vissa fall beskrivs också att det fortsatt finns problem med hänvisning och att det är viktigt att fortsätta arbeta för att säkerställa att ärenden hamnar på rätt plats i förvaltningen. Mellan förvaltningarna finns också en förhoppning om att samverkan ska förbättras genom det övergripande programmet för social hållbarhet. Förvaltningen för kultur, idrott, fritid och förebyggande har därtill fått i uppdrag av sin nämnd att arbeta med samverkan över förvaltningsgränserna.

Det finns flera olika typer av samverkansgrupper för arbetet mot våld i nära relationer. I en regional samverkansgrupp deltar chefer från polisen, åklagarmyndigheten, kriminalvården, länsstyrelsen, regionen och tre av länets socialtjänster. Länsstyrelserna arbetar på uppdrag av regeringen för att motverka hedersrelaterat våld och förtryck på regional nivå och det finns ett länsövergripande resursteam som består av handläggare och strateger som arbetar mot hedersrelaterat våld och förtryck. I staden finns även en lokal grupp som arbetar med samverkan. I gruppen sprids information, diskussioner kan föras om handläggning av ärenden och gruppen arbetar även med insatser i handlingsplanen. Staden samverkar även med andra kommuner genom överenskommelser om samverkan om utsatta för våld i nära relationer. Därigenom kan kommuner hjälpa varandra med exempelvis boende.

I flera intervjuer framhålls samarbetet med skolan och en av skolkuratorerna inom elevhälsan har i uppdrag att arbeta med frågor om hedersrelaterat våld och förtryck. Upplevelsen är att samarbetet mellan skola och socialtjänst fungerar bra, i vissa fall beskrivs dock att det är lättare att samverka när det finns en upparbetad kontakt på skolan, det finns exempelvis många friskolor i staden och hur samverkan ser ut varierar från skola till skola. Grundskolenämnden gav 2019-01-29 barn- och utbildningsförvaltningen i uppdrag att utreda hur arbetet mot hedersrelaterat våld och förtryck kan stärkas inom grundskolan, bl.a. avseende en ökad systematik för att arbetet inte ska vara beroende av enskildas engagemang. På individ- och familjeförvaltningen finns skolsamordnare anställda som arbetar med flera olika frågor rörande skola och socialtjänst, det beskrivs som bra då det bidragit till en kanal mellan verksamheterna om hur de kan arbeta gemensamt. På en gymnasieskola har också en grupp elever startat nätverket Enade mot våld, som arbetar mot hedersvåld och förtryck.

Samverkan finns i vissa fall även med polisen. Polisen kan ingripa i ärenden rörande våld i nära relationer, det beskrivs dock främst handla om allvarliga situationer där polisen ibland agerar innan socialtjänsten kontaktas. Socialtjänsten kan också samverka med polisen i säkerhetsbedömningar och i mån av resurser kan polisen cirkulera i ett visst område på förfrågan av socialtjänsten. I en del fall beskrivs dock att det hade varit önskvärt med mer samverkan med polisen, bland annat gällande hedersrelaterat våld och förtryck. Mer samverkan efterlyses i vissa fall även med regionen. Samverkan med vården beskrivs som svår då det handlar om flera verksamheter vilket gör att det är svårt att arbeta upp kontakten.

8.2. Samverkan mellan kommunen och civilsamhället

Avseende det förebyggande arbetet finns samverkan med flera aktörer vilket beskrivits tidigare i rapporten. Vid genomförande av handlingsplanen beskrivs att samordnaren haft löpande kontakt med exempelvis Kvinnohuset, RFSL, Brottsofferjouren och Stadsmissionen. I intervjuer beskrivs dock att det inte finns något specifikt samarbete om hedersrelaterat våld mellan individ- och familjeförvaltningen och civilsamhället. Samarbetet handlar främst om samverkansgrupperna och att verksamheterna har kunskap om varandra. Det förekommer exempelvis att frivilligorganisationer följer med utsatta till socialtjänsten. Det finns också möjlighet att kontakta organisationer som arbetar med hedersrelaterat våld för att diskutera olika frågor. Flera organisationer och deras kontaktuppgifter finns listade i handboken.

9. Uppföljning och utvärdering av arbetet

Handlingsplanen för kvinnofrid och mot våld i nära relationer har som tidigare beskrivits följts upp genom delrapporter. Av rapporteringen framgår att samtliga inriktningsmål arbetats med men att resultatet av arbetet är svårt att mäta då ingen undersökning av hur många som har utsatts för våld i nära relationer eller hedersrelaterat våld har gjorts, således går inte att säga om antalet utsatta har ökat eller minskat.

9.1. Ingen kartläggning eller uppföljning av arbetet görs på aggregerad nivå

Ingen kartläggning av omfattningen av hedersrelaterat våld görs och det saknas statistik kring hur många av dem som söker stöd eller utreds för våld i nära relation som utsatts för hedersrelaterat våld och förtryck. I intervjuer uppskattas att ungefär en tredjedel avseende stöd och utredning avser hedersrelaterat våld och förtryck. Gällande placeringar i skyddat boende uppges att andelen som rör hedersrelaterat våld och förtryck är högre, detta då skyddsbehovet i ärenden om hedersrelaterat våld ofta är stort. Antalet aktualiseringar kan som tidigare beskrivits följas, men den orsak som anges vid aktualisering kan ändras efter utredning, utan att ändring görs i systemet varför det endast fungerar som en indikation.

Enheterna gör ingen uppföljning av arbetet på aggregerad nivå vilket genomgående beskrivs som ett förbättringsområde. För att det ska vara möjligt beskrivs dock att bra arbetsformer behövs då det är svårt att veta vad som fungerar såväl avseende förebyggande arbete som beviljade insatser. Vidare beskrivs att de insatser som ger effekt behöver utvecklas, men de måste samtidigt generera något den utsatta vill eftersom de, förutom vid omhändertagande av barn, bygger på frivillighet. Även i uppföljningen av handlingsplanen beskrivs att det, för att det ska vara möjligt att bedöma värdet av beviljade insatser, behöver utvecklas ett system för systematisk utvärdering.

9.2. Uppföljning av individärenden

Personalsituationen i teamet för våld i nära relationer var tidigare svår vilket medfört ett stort konsultbehov och höga kostnader för bemanning. Det medförde även problem med uppföljning av ärenden. I intervjuer beskrivs att de som behövde hjälp fick det, men att det främst var det akuta och initiala stödet som prioriterades och uppföljning av insatserna var svårt att hinna med liksom stöd och hjälp till ett självständigt liv. Personalförstärkningen på enheten för stöd och skydd beskrivs ha medfört bättre kontinuitet och uppföljning. Enhetligt beskrivs att det finns mer resurser för arbetet idag jämfört med tidigare. Ett utvecklingsområde är dock att säkerställa att processerna kan fortlöpa även om den som utsatts inte längre har en insats, vilket kräver samverkan mellan flera kommuner.

9.3. Uppföljning av skyddat boende och familjehem

De som arbetar med våld i nära relationer ska framöver, enligt uppgift från verksamhetschef och som antyds i den åtgärdsplan för ekonomi i balans som nämnden har beslutat om, se över de skyddade boenden som används för att säkerställa att de boenden som erbjuder insatser i relation till kostnader används.⁷ Ingen samlad uppföljning görs idag av boendena, endast placeringar följs upp. HVB-hemmen följs däremot upp av stadens HVB-samordnare som arbetar med att säkerställa att HVB-hemmen har rätt tillstånd samt genomför mer systematisk uppföljning än den uppföljning som socialtjänsten gör i enskilda fall.

Vid placering i familjehem följs placeringar upp individuellt. Vanligtvis görs flera besök inledningsvis då barnet ofta behöver mer stöd. I intervju beskrivs att barnet efter en tid ofta behöver påminnas om varför de befinner sig i den aktuella situationen. Ett problem då är att det ofta är flera handläggare som hanterar samma ärende vilket medför att kontinuiteten delvis tappas. Barnet träffar exempelvis en eller två handläggare på mottagningen, därefter tar handläggare på utredningsenheten över och därefter ansvarar samhällsvårdsenheten⁸, som också ligger under område barn och ungdom, för uppföljningen av ärenden i familjehem och HVB-hem. Anledningen till organiseringen beskrivs vara en konsekvens av att Västerås är en stor kommun, problematiken låg dock även delvis till grund för den nya organiseringen i enheten för stöd och skydd där det ska vara mer kontinuitet i ärendena.

10. Svar på revisionsfrågor

Granskningens syfte är att bedöma om Västerås stad har en ändamålsenlig styrning och uppföljning av sitt arbete mot hedersrelaterat våld och förtryck. I tabellen ges kortfattade svar på revisionsfrågorna.

Fråga	Svar
Vilka mål finns för stadens arbete med hedersrelaterat våld och förtryck?	<p>Arbetet mot hedersrelaterat våld och förtryck ingår på politisk nivå i arbetet mot våld i nära relationer. På operativ nivå finns vägledningsmaterial som specifikt riktas mot hedersrelaterat våld och förtryck.</p> <p>Av Program för social hållbarhet, antaget av kommunfullmäktige 2018-09-06, är ett målområde <i>Stärkt hälsa och motverkande av alla former av hälsohot inklusive våld</i>. Fullmäktige antog även en jämställdhetspolicy för staden 2013-12-05.</p> <p>Individ- och familjenämnden antog 2017-05-24 en handlingsplan för kvinnofrid och mot våld i nära relationer 2017–2019. Visionen är att ingen kvinna, man eller barn ska utsättas för våld i nära relation. Målen är att Staden ska ha ett systematiskt förebyggande arbete mot våld i nära relationer; Ingen man, kvinna eller barn ska utsättas för våld i nära relationer; Alla kvinnor, män och barn ska veta vart de kan vända sig för att få stöd ifall de utsätts för våld eller utsätter andra för våld i nära relationer; Den som utsätts för eller utövar våld i nära relationer ska mötas av personal med rätt kompetens.</p>

⁷ En särskild riktad resurs granskar avtalen med de skyddade boendena i syfte att kapa oskäliga kostnader.

⁸ Samhällsvårdsenheten ansvarar för de barn och ungdomar som vårdas utanför det egna hemmet. Det kan vara i familjehem eller i hem för vård eller boende (HVB).

Finns etablerade rutiner och arbetssätt för att upptäcka hedersrelaterat våld och förtryck samt för att utreda behov och erbjuda ändamålsenligt stöd?

Delvis. En handbok med handlingsplaner finns för arbetet mot hedersrelaterat våld och förtryck som riktar sig till anställda på socialkontor, skola och elevhälsa. Där redogörs för vad personal i verksamheterna ska vara uppmärksamma på, hur den som misstänker hedersrelaterat våld kan agera liksom vilka instanser som kan kontaktas. För respektive verksamhet finns handlingsplaner med fördjupning för att upptäcka hedersrelaterat våld och förtryck. För socialkontor omfattar handboken även förhållningssätt och handläggning av ärenden. Ofta kommer indikationer på utsatthet i samband med orosanmälningar. Ett arbetssätt att alltid ställa vissa frågor, däribland om våld, ska även implementeras i hela förvaltningen framöver.

Utredning sker på utredningsenheten eller enheten för stöd och skydd. Det som särskiljer hedersrelaterat våld är kontexten och ett första steg är därför att utreda i vilken kontext våldet förekommer. En riskbedömning görs innan insatser övervägs och vid hedersrelaterat våld och förtryck används PATRIARK, en användarmanual för bedömning av risk för hedersrelaterat våld. Bedömningen utmynnar i risk för upprepat hedersrelaterat våld både akut och långsiktigt och innefattar vilka nödvändiga skyddsåtgärder som bör vidtas samt upprättad riskhanteringsplanering.

Ett förbättringsområde är bedömningen av hur allvarligt det hedersrelaterade våldet och förtrycket är. Vid allvarlig risk är det tydligare vilka insatser som ska sättas in, om det inte är en akut risk uppges att det är svårare att avgöra lämpliga insatser.

Vid hedersrelaterat våld och förtryck handlar insatserna främst om stöd, hjälp och information. Praktisk hjälp med planering, placering i skyddat boende samt stöd till nytt boende, sekretess/skyddade personuppgifter och att personen får kunskaper om hur de kan skydda sig själva och göra riskbedömningar finns även. Samtalsstöd finns även till den som utsätter för våld och det finns också arbete för att få hem utsatta barn som har lämnat landet.

I både intervjuer och uppföljningen av handlingsplanen framkommer ett behov av ett mer samlat grepp om arbetet mot våld i nära relationer och hedersrelaterat våld. Ett förvaltningsgemensamt arbete med central organisering beskrivs både kunna belysa frågorna bättre och underlätta arbetet. Det finns också visst behov av utveckling av insatser och rutiner för arbetet.

Har kompetenshöjande insatser planerats eller genomförts avseende hedersrelaterat våld och förtryck?

Ja. De förebyggande insatserna handlar om information och utbildning. Staden arbetar med övergripande insatser som t.ex. En kommun fri från våld (EKFFV) och Barnpiloter som syftar till att medvetandegöra samt kunskap om vilka aktörer som erbjuder stöd och hjälp.

Olika utbildningar om hedersrelaterat våld har genomförts och kunskapen i t.ex. skola och socialtjänst beskrivs som förhållandevis bra. På individ- och familjeförvaltningen har en utbildningskatalog tagits fram som

	förtydligar vilken kunskap som ska finnas på enheterna. I vissa fall finns fortsatt behov av utbildning i utredningsmetoder eller evidensbaserade insatser. Personalomsättning medför att det finns återkommande behov av utbildningsinsatser.
Finns fungerande former för samverkan inom staden och civilsamhället avseende arbetet mot hedersrelaterat våld och förtryck?	<p>Delvis. Hur enheterna inom individ-och familjeförvaltningen kan arbeta och samverka på bästa sätt och för att insatserna ska bli så bra som möjligt är inte helt utarbetat ännu. Samverkan mellan skola och socialtjänst beskrivs som välfungerande och en av skolkuratorerna har i uppdrag att arbeta mot hedersrelaterat våld och förtryck. Kring det förebyggande arbetet finns utvecklingspotential men utvecklingen upplevs gå åt rätt håll i dagsläget.</p> <p>Representanter från staden sitter tillsammans med flera andra aktörer i olika samverkansgrupper, varav en grupp specifikt arbetar med frågor rörande hedersrelaterat våld och förtryck. Samverkan finns också med andra kommuner kring exempelvis boenden för utsatta.</p> <p>Avseende det förebyggande arbetet finns samarbete med flera olika aktörer, däribland idrottsföreningar. Kring stödinsatser saknas samverkan om hedersrelaterat våld och förtryck. Samverkan beskrivs främst handla om deltagande i samverkansgrupperna och att verksamheterna har kunskap om varandra.</p>
Sker uppföljning och utvärdering av arbete mot hedersrelaterat våld och förtryck?	Nej, inte i önskvärd omfattning. Uppföljning görs i de enskilda ärendena och enhetligt beskrivs att det finns mer resurser för arbetet idag jämfört med tidigare. Ingen kartläggning av omfattningen av hedersrelaterat våld görs dock och det saknas statistik kring hur många av dem som söker stöd eller utreds för våld i nära relation som utsatts för hedersrelaterat våld. Enheterna gör ingen uppföljning av arbetet på aggregerad nivå vilket genomgående beskrivs som ett förbättringsområde. Ingen samlad uppföljning görs av skyddade boenden eller familjehem, endast placeringar följs upp. HVB-hemmen följs upp av stadens HVB-samordnare.
Finns tillräckliga resurser för att uppnå fullmäktiges mål samt berörd lagstiftning?	Arbetet mot våld i nära relationer har förstärkts under de senaste åren och flera intervjuade beskriver att arbetet har kommit en bra bit på väg. Samtidigt finns flera utvecklingsområden, varför det är angeläget att staden fortsätter arbeta mot hedersrelaterat våld och förtryck.

Västerås, den 21 maj 2019

Anna Maria Karlsson

Verksamhetsrevisor

Nina Högberg

Verksamhetsrevisor

Källförteckning

Bild från "Insidan – Så jobbar vi", Individ- och familjeförvaltningen.

Förebyggarcentrum – ett samordnat preventionsarbete i Västerås. Västerås stads kommunikationsenhet 2017–12.

Förebyggarcentrum (hemsida). Tillgänglig på <https://www.forebyggarcentrum.se/>

Handbok: För att stödja och hjälpa ungdomar eller unga vuxna som utsätts för eller riskerar att utsättas för hedersrelaterat våld och förtryck. Version 6, 2015-12-06.

Handlingsplan för kvinnofrid mot våld i nära relationer- delrapport 2. Antagen av individ-och familjenämnden, 2019-03-21.

Handlingsplan för kvinnofrid och mot våld i nära relationer, antagen av Individ- och familjenämnden 2017-05-24.

Individ- och familjenämndens sammanträdesprotokoll, 2019-03-21.

Jämställdhetspolicy för Västerås stad, antagen av kommunfullmäktige 2013-12-05.

Program för social hållbarhet, antaget av kommunfullmäktige 2018-09-06.

Riktlinje ledningssystem för systematiskt kvalitetsarbete, antagen av Individ- och familjenämnden 2019-01-31. Dnr: IFN 2018/00754–1.3.2.

Uppdrag från kommunstyrelsen med anledning av underskott inom individ-och familjenämnden, antaget av individ-och familjenämnden 2018-04-26.

Verksamhetsberättelse för 2018, antagen av Individ- och familjenämnden 2019-02-12
Dnr: 2019/00019.

Verksamhetsplan 2019 för Individ- och familjenämnden, antagen av Individ- och familjenämnden 2019-01-31.

Årsplan 2019 med utblick 2020–2022, antagen av kommunfullmäktige 2018-11-29.

Stärkt uppdrag mot hedersrelaterat våld och förtryck – beslut om uppdrag.
Sammanträdesprotokoll Grundskolenämnden, 2019-01-29 § 12. Dnr. GSN 2018/03692-1.3.6